

**ЛЕКСІЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДУ ГЛАЎ 6–9
ЕВАНГЕЛЛЯ ПАВОДЛЕ МАЦВЕЯ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ
(ПРАВАСЛАЎНАЯ І КАТАЛІЦКАЯ РЭДАКЦЫІ)**

EUGENIUSZ PANKOW

University of Humanities and Economics in Lodz

LEXICAL CHARACTERISTICS OF THE BELARUSIAN TRANSLATION OF CHAPTERS 6–9 OF THE GOSPEL OF MATTHEW (ORTHODOX AND CATHOLIC EDITIONS). The article provides a comparative analysis of lexical and certain grammatical peculiarities in the Catholic and Orthodox editions of the Belarusian translation of chapters 6–9 of the Gospel of Matthew. The study is based on biblical textual sources in Belarusian, Polish, Russian, Greek, and Hebrew, including explanatory and other dictionaries, as well as works on modern Belarusian literary lexicology. The study reveals that while adapting the Gospel of Matthew into Belarusian, translators exhibit a certain dependence on foreign languages' influence and confessional writing traditions, thus sometimes disregarding encyclopedic variants, or ignoring lexical, semantic, and grammatical processes characteristic for the modern Belarusian standard language.

Keywords: New Testament, translation, lexis, Belarusian language, Orthodoxy, Catholicism

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2025.14.133-149>

Біблія заўсёды прыцягвала ўвагу даследчыкаў, у першую чаргу, як зборнік сакральных тэкстаў іудаізму і хрысціянства, але таксама, як непаўторны культурны і мастацкі помнік, які ствараўся на працягу амаль усёй гісторыі чалавецтва. Нягледзячы на паступовую секулярызацыю грамадства, паўстае вялікая колькасць разнастайных даследаванняў *Старога і Новага Запаветаў*. Важнай задачай з'яўляецца аналіз перакладаў Бібліі на нацыянальныя мовы не толькі ў кантэксце праяўленняў літаратурнай і мастацкай свядомасці, рэлігійна-этычных інтэрпрэтацый і г.д., але і ў сістэме лінгвістычных асаблівасцей, фарміравання культурных кодаў розных этнасаў, іх светаўспрымання і рэлігійна-светапогляднай ідэнтыфікацыі. У гэтай сувязі выпадае ўспомніць разважанні Януша Маеўскага, які падкрэслівае:

Biblia chrześcijańska od początku była Księgą przeznaczoną do tłumaczenia. Już w Nowym Testamencie mamy do czynienia z tekstami greckimi, a nie hebrajskimi. Tłumaczenia Biblii nie są jedynie kopiami oryginału, ale także interpretacjami, które uwzględniają kontekst kulturowy i językowy odbiorców.¹ (Majewski 2013a: 8)

Поўнасцю пагаджаючыся з тэзісам пра тое, што біблейскія пераклады інтэрпрэтуюць, улічваюць, а ў пэўнай ступені і вызначаюць культурны і моўны кантэкст эпохі, неабходна звярнуць увагу на тую акалічнасць, што прынамсі *Евангелле паводле Мацвея* з вялікай доляй верагоднасці паўстала не на грэчаскай мове, а менавіта на іўрыце (магчыма на арамейскай мове). Адсутнасць арыгінальнага тэксту, выкарыстанне грэчаскай асновы для пазнейшых перакладаў не супярэчыць меркаванню, што перакладчыкі і даследчыкі *Новага Запавету* таксама павінны ведаць, выкарыстоўваць, рэканструяваць пэўныя моўныя асаблівасці, светапоглядны кантэкст на падставе як старажытных, так і сучасных крыніц на розных мовах, а ўсведамленне ўніверсальнасці і непарыўнасці біблейскай традыцыі стварае яшчэ больш шырокую інтэрпрэтацыйную прастору. Надзвычай цікавае меркаванне выказвае Марцін Маеўскі:

To, że w kulturze chrześcijańskiej od jej początków możemy cieszyć się wieloma przekładami Biblii oraz z nich swobodnie korzystać – nie gwarantuje, że czytamy to, co napisał autor biblijny i że obcujemy ze Słowem Bożym takim, jak ono zostało zapisane. Czytamy przecież interpretację pośrednika – tłumacza. W związku z tym rodzi się w czytelniku przekładu pytanie, czy nie znając oryginału może zrozumieć Biblię i dotrzeć do jej właściwego, zamierzonego przez Boga sensu.² (Majewski 2013b: 7)

Як вядома, дастаткова рэдка ў перакладах можна сустрэць поўную адпаведнасць усіх узроўняў тэксту, фанетычнага, граматычнага, лексічнага і г.д., а сам працэс перакладу з'яўляецца надзвычай шматграннай і творчай формай інтэлектуальных пошукаў. У пэўнай ступені ўмоўнасць, выключную складанасць перакладаў біблейскіх тэкстаў ілюструюць словы М. Маеўскага: *Niezrozumiałość Biblii nie wynika z niej samej, ale ze złego tłumaczenia*³

¹ Хрысціянская Біблія з самага пачатку была кнігай, прызначанай для перакладу. Ужо ў Новым Запавеце мы маем справу з грэчаскімі, а не габрэйскімі тэкстамі. Пераклады Бібліі – гэта не толькі копіі арыгінала, але і інтэрпрэтацыі, якія ўлічваюць культурны і моўны кантэкст рэцыпіентаў.

² Факт, што ў хрысціянскай культуры з самага пачатку мы можам свабодна карыстацца шматлікімі перакладамі Бібліі, не гарантуе, што мы чытаем тэкст, які напісаў біблейскі аўтар, і што мы ўзаемадзейнічаем з Словам Божым, якое было напісана. Уласна кажучы, мы чытаем інтэрпрэтацыю пасрэднага – перакладчыка. У сувязі з тым у чытача перакладу ўзнікае пытанне, ці зможа ён, не ведаючы арыгінала, зразумець Біблію і адкрыць сапраўдны, задуманы Богам сэнс.

³ *Незразумеласць Бібліі вынікае не з самой Бібліі, а з дрэннага перакладу* (пераклад аўтара артыкула).

(Majewski 2013b: 6); *Pewien przekaz tradycji żydowskiej twierdzi, że aniołowie mówią i rozumieją tylko w laszon kodesz*⁴ (Majewski 2013b: 6). У выпадку другой цытаты, аўтар, верагодна, мае на ўвазе выказванне Рамбама:⁵ צריך אדם לקרות קריאת שמע בלשון הקודש מפני שמלאכי השרת אין מכירין אמר רבי יוחנן: מלאכי השרת אין מכירין בלשון ארמית, שנאמר (דניאל ז, י) 'אלף אלפים 6' ישמשוניה ורבוה רבבן קדמוהי' - אלף אלפים שמשין לי, ורבוה רבבן קיימין קמאי, וכל חד וחד מינייהו אמר לי: 'קדיש קדיש 7' талмудычнай літаратуры дыскусію пра значэнне роднай мовы (у кантэксце дадзенага артыкула праводзіцца паралель з беларускай мовай) для разумення святых тэкстаў і іх інтэрпрэтацый, зрэшты не толькі ў трансцэндэнтным, але і філалагічным кантэксце, вызначэнні прасторы нацыянальнай і культурнай самаідэнтыфікацыі.

Ужо з часоў Скарынаўскіх выданняў мова перакладаў асобных біблейскіх кніг уплывала на складаны шлях фармавання і функцыянавання беларускай літаратурнай мовы, адыгрывала пэўную аб'яднальную ролю. Таму цяжка пераацаніць значэнне двух поўных перакладаў *Новага Запавету*, каталіцкага⁸ і праваслаўнага,⁹ якія ўбачылі свет у 2017 годзе.

Нягледзячы на дастатковую разнастайнасць даследаванняў біблейскіх перакладаў на беларускую мову, наяўнасць, у прыватнасці, прац Ірыны Будзько (Budzko 2003, 2008, 2013, 2017), Сяргея Сурыновіча (Surynovich 2012), Ядвігі Казлоўскай-Доды (Kazlouskaya-Doda 2013a, 2013b), Аляксандра Дуброўскага (Dubrowski 2015), Вольгі Фурс (Furs 2017, 2018), Анастасіі Сакаловай (Sakalova 2019),¹⁰ іх вывучэнне адбывалася ў рэчышчы розных падыходаў

⁴ Як сведчыць *габрэйская традыцыя, анёлы размаўляюць і разумеюць толькі ляшон кодэш* (пераклад аўтара артыкула).

⁵ Мошэ бен Маймон (משנ בן מימון) (іўрыт), 1135–1204).

⁶ Чалавек павінен чытаць на іўрыце, таму што анёлы-служыцелі не ведаюць арамейскай мовы (Мішнэ Тора, Законы малітвы 1:8 – пераклад аўтара артыкула).

⁷ Рабі Йоханан сказаў: Анёлы-служыцелі не ведаюць арамейскай мовы, як сказана (Данііл 7:10): Тысяча тысяч служылі яму, і дзесяць тысячаў тысяч былі перад ім. Тысяча тысяч служыць мне, і дзесяць тысячаў тысяч стаяць перад мною, і кожны з іх кажа мне: *Святы, святы, святы Гасподзь Саваоф* – на святой мове, а не на арамейскай (Сота 33а).

⁸ *Новы Запавет* (НЗ). Далей у тэксце цытаванне каталіцкай рэдакцыі перакладу *Новага Запавету* адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

⁹ Gardun 2017. Далей у тэксце цытаванне праваслаўнай рэдакцыі перакладу *Новага Запавету* адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

¹⁰ Стан даследаванняў падрабязна разглядаўся аўтарам у артыкуле: Rankou, Y. „Лексічныя і граматычныя асаблівасці перакладу глаў 1 і 2 Евангелля паводле Мацвея на беларускую мову (праваслаўная і каталіцкая рэдакцыі 2017 г.).” *Poznańskie Studia Slawistyczne*, nr 24 (2023): 271–292. <https://doi.org/10.14746/pss.2023.24.12>.

і да нядаўняга часу¹¹ не рабілася спроб правесці комплексны аналіз кананічных тэкстаў двух афіцыйных поўных перакладаў, выкананых на адной мове з мэтай выяўлення іх разыходжанняў і фармулявання прынцыпаў, якімі кіраваліся перакладчыкі ў працэсе стварэння тэкстаў, спосабаў фіксацыі і распрацоўкі лексічнага матэрыялу. Таксама амаль не звярталася ўвагі на пытанні аб падобных і дыферэнцыяльных прынцыпах стварэння біблейскіх перакладаў у розных канфесійных традыцыях.

У артыкуле вывучаюцца лексіка-семантычныя асаблівасці каталіцкай і праваслаўнай рэдакцый перакладу на беларускую мову з 6 па 9 главу *Евангелля паводле Мацвея*. Па меры неабходнасці, у якасці ілюстрацыйнага матэрыялу ў працэсе параўнання і аналізу выкарыстоўваюцца біблейскія тэкставыя крыніцы на польскай, рускай, грэчаскай мовах, іўрыце, тлумачальныя, перакладныя і іншыя слоўнікі. Адным з перспектыўных аспектаў даследавання з'яўляюцца спробы, на дадзеным этапе яшчэ дастаткова абмежаваныя, выкарыстаць у структуры параўнання лексічных адзінак з мэтай дакладнага асэнсавання іх прымарных значэнняў іўрытскія формы між іншым з *Танаха* і *Талмуда*. Акрэсленыя напрамкі вывучэння тэкставай прасторы перакладаў будуць вызначаць змест далейшых навуковых пошукаў. Выбар глаў 6–9 *Евангелля паводле Мацвея* абумоўлены біблейскай тэкставай храналогіяй і паслядоўнасцю комплекснага даследавання.

Разгляд лексічных асаблівасцей варта пачаць з верша б:3 *Евангелля паводле Мацвея*, дзе перакладчыкі праваслаўнай рэдакцыі выкарысталі лексему *правая* (рука), а перакладчыкі каталіцкай рэдакцыі – лексему *правіца*. Неабходна падкрэсліць, што слова *правіца* ў лексікаграфічных выданнях сустракаецца дастаткова рэдка (SO) і мае пераважна архаічна-рэгіянальны характар.

Ужытыя перакладчыкамі лексемы *тайная*, *тайнае* (Мт 6:4 – правасл.) і *патаемнай*, *патаемнае* (Мц 6:4 – катал.) маюць падобнае кантэкстуальнае значэнне¹². Праваслаўны варыянт дапаўняецца прыметнікам *яўна*, адпаведнікам прыметніка *φανερός* у *Textus Receptus*.

¹¹ Гэты артыкул працягвае цыкл артыкулаў, у якіх закранаюцца фанетычныя, лексічныя, граматычныя і іншыя аспекты вывучэння перакладаў на беларускую мову біблейскіх тэкстаў у шырокім філалагічным кантэксце. У прыватнасці: (Pankou, Y. „Фанетычныя асаблівасці перакладу Новага Запавету на беларускую мову (праваслаўная і каталіцкая рэдакцыі).” *Cyrillo-Methodian Papers*, no 11 (2022): 33–51. <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2022.11.33-51>; „Лексічныя і граматычныя асаблівасці перакладу глаў 1 і 2 Евангелля паводле Мацвея на беларускую мову...” *Poznańskie Studia Slawistyczne*, nr 24 (2023): 271–292.)

¹² Параўнай Мт/Мц 6:6. Прыметнік *κρυπτός* мае значэнне не толькі тайнае, але і патаемнае, тое, што тоіцца глыбока ў душы. Таму, магчыма, *памаліся Айцу свайму ў патаемным/адкрым патаемнае перад Айцом свайм у малітве*.

Лексема *скрыжаванне / скрыжаваннях* (Мт 6:5 – правасл.) у *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы апісваецца* як: *месца, дзе скрыжоўваюцца дарогі, вуліцы* (ТСБЛМ). Лексема *рог / рагах вуліц* (Мц 6:5 – катал.) у *Тлумачальным слоўніку беларускай мовы* гэта: *месца, дзе збягаюцца дзве перпендыкулярныя вуліцы* (ТСБМ). У *Сінадальным перакладзе* на рускую мову: *углах улиц* (ОВ), на польскай мове: *rogach ulic* (ВТ).

Заўважальныя лексічныя адрозненні маюць пераклады верша 6:9 *Евангелля паводле Мацвея*: *Вы ж маліцеся так: Ойча наш, Які на нябёсах! няхай свяціцца імя Тваё* (правасл.) і *Таму вы так маліцеся: / Ойча наш, каторы ёсць у небе, / свяціся імя Тваё* (катал.). На рускую мову гэтыя радкі перакладзены наступным чынам: *Молитесь же так: 'Отче наш, сущий на небесах! да святится имя Твоё'* (ОВ). У *Бібліі Тысячагоддзя*, на польскай мове, перакладчыкі выкарысталі лексічныя канструкцыі: *Ojcie nasz, który jesteś w niebie, / niech się święci imię Twoje!* (ВТ). Неабходна падкрэсліць, што займеннік *каторы ў* беларускай мове пыталны, адносны і неазначальны (*каторы год сыну? каторы раз; каторыя ўжо прыехалі, а каторыя яшчэ ў дарозе*), мае пашыранае ўжыванне менавіта ў размоўным і мясцовым кантэксце (VB). Займеннік *які* – пыталны, адносны, неазначальны і азначальны, у большай ступені адпавядае зместу перакладу. У каталіцкай рэдакцыі, верагодна пад уплывам польскай мовы, перакладчыкі звярнуліся да выкарыстання лексем *ёсць*, формы цяперашняга часу дзеяслова *быць*. Аўтары каталіцкай версіі ўжылі форму 2 асобы адзіночнага ліку загаднага ладу дзеяслова: *свяціся*, а праваслаўнай версіі – форму 3 асобы адзіночнага ліку загаднага ладу дзеяслова: *няхай свяціцца*.

Пераклады верша 6:10: *няхай прыйдзе Царства Тваё; няхай будзе воля Твая як на небе, так і на зямлі* (правасл.) і *прыйдзі Валадарства Тваё, / будзь воля Твая, / як у небе, так і на зямлі* (катал.), як і ў папярэднім фрагменце, адрозніваюцца выкарыстаннем формы 3 асобы адзіночнага ліку загаднага ладу дзеясловаў *няхай прыйдзе, няхай будзе ў* праваслаўным варыянце і формы 2 асобы адзіночнага ліку загаднага ладу дзеясловаў *прыйдзі, будзь* у каталіцкім.

У радках *і даруй нам даўгі нашы, як і мы даруем даўжнікам нашым* (Мт 6:12) (правасл.), і *адпусці нам правіны нашы, / як і мы адпускаем вінаватым нашым* (Мц 6:12) (катал.) перакладчыкі праваслаўнай і каталіцкай рэдакцый звярнуліся да выкарыстання розных лексічных адзінак. Лексема *дараваць / даруй* у *Тлумачальным слоўніку літаратурнай беларускай мовы* мае значэнні: 1. *Зняць (знямаць) віну за што-н.* 2. *Падарыць, узнагародзіць.* 3. *Вызваліць ад якога-н. абавязацельства.* 4. *Ужыв. пры звароце да каго-н. з просьбай прабачыць за што-н* (ТСБЛМ). Адно са значэнняў лексем *адпусцаць / адпусці:*

дараваць (*грэх, віну і пад.* – ТСБЛМ). Лексема *доўг* мае наступнае апісанне: 1. *Тое, што пазычана (пераважна грошы).* 2. *Абавязак перад кім-н (ТСБЛМ).* У *Тлумачальным слоўніку беларускай мовы* лексема *правіна*, гэта: *разм. Тое, што і правіннасць /дрэнны ўчынак; віна (ТСБМ).* *Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў* падкрэслівае сінанімічнае значэнне лексем: *віна, правіна (разм.), грэх (перан. – SO).* Назоўнік *даўжнік (даўжнікам)* у *Тлумачальным слоўніку літаратурнай беларускай мовы* апісваецца наступным чынам: *той, хто ўзяў у доўг, пазычыў у каго-н (ТСБЛМ).* *Вінаваты (вінаватым)* мае некалькі значэнняў: 1. *Які правініўся ў чым-н., зрабіў злачынства.* 2. *поўн. ф. Які выяўляе ўсведамленне сваёй віны.* 3. *Які вінен каму-н., мае доўг (ТСБМ).*

Лексему *правіннасці (правіннасць)* (Мт 6:14), якая сустракаецца ў *праваслаўнай рэдакцыі, Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, акрамя асноўнага слоўнікавага артыкула (*дрэнны ўчынак, віна – ТСБМ*), змяшчае ў апісанні слова *бязгрэшны: які не зрабіў граху, правіннасці; маральна чысты (ТСБМ).* У *Слоўніку сінонімаў і блізказначных слоў* Міхася Клышкі лексемы *правіннасць і правіны (правіна – Мц 6:14; катал.)* з’яўляюцца блізказначнымі ў адносінах да ўжытага ў пераносным значэнні слова *грэх (SO).* Неабходна, таксама, падкрэсліць, што ў сучаснай беларускай мове лексема *правіна* мае пераважна размоўны характар (ТСБМ).

Радкі *бо яны робяць змрочным аблічча сваё (Мт 6:16 – правасл.) і Бо яны закрываюць свае твары (Мц 6:16 – катал.)* заўважальна адрозніваюцца ў сэнсавых адносінах. Да ўдалых нельга аднесці пераклад гэтага радка ў *Сінадальнай рэдакцыі* на рускую мову: *ибо они принимают на себя мрачные лица (ОВ).* Каталіцкі варыянт імкнецца адлюстраваць непасрэдня кантэкстныя значэнні старажытнагрэчаскага дзеяслова *ἀφανίζω / ἀφανίζουσιν* (*рабіць нябачным, хаваць, зачыняць, засланыць, скажаць – БТ*). У сваю чаргу, аўтары *праваслаўнай рэдакцыі* зыходзяць з меркавання, што ў дадзеным выпадку назоўнік *πρόσωπον* варта перакласці не як *твар*, а менавіта як *аблічча*, падкрэсліваючы біблейскую шматзначнасць гэтай лексемы.

Фрагменты *намаж галаву сваю і ўмый твар свой (Мт 6:17 – правасл.) і намасці галаву сваю і абмый свой твар (Мц 6:17 – катал.)* адрозніваюцца наяўнасцю не тоесных у лексічных адносінах адзінак. Так, адно з асноўных значэнняў дзеяслова *намаж (мазаць)* у *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы: пакрываць тонкім слоём чаго-н. тлустага або вадкага (ТСБЛМ).* Перакладчыкі каталіцкай версіі, верагодна пад уплывам польскай мовы (*namać sobie głowę – БТ*) выкарысталі дзеяслоў *намасці (масціць)*. Аднак у слоўніках беларускай мовы ён мае наступныя значэнні: 1. *Рабіць насціл з дошак, бяргвення.*

2. Тое, што і брукаваць. 3. Старанна ўкладваць, размяшчаць (разм. – ТСБЛМ). Дзеясловы *умый* (*умыць, памыць (твар, рукі, шыю)* – ТСБЛМ) у праваслаўнай рэдакцыі і *абмый* (*абмыць, змыць пыл, бруд, зрабіць чыстым. А. ногі. А. дзіця* – ТСБЛМ) у каталіцкай, маюць, не такія значныя, як у папярэднім прыкладзе, але заўважальныя лексічныя адрозненні. Не зусім удалае ўжыванне пэўных лексічных адзінак у каталіцкім варыянце нельга патлумачыць уплывам арыгінальнага грэчаскага тэксту: *ἀλείψω* (*мазаць, намазаць, націраць*), *νίπτω* (*умываць, мыць* – БТ).

Лексемам *нішчаць* і *зладзеі* (Мт 6:19) у праваслаўнай рэдакцыі, адпавядаюць *знішчаюць* і *злодзеі* (Мц 6:19) у каталіцкай. Дзеясловы *нішчыць* і *знішчаць* з’яўляюцца блізказначнымі (SO). Назоўнік *зладзеі/зладзей* у беларускай літаратурнай мове не сустракаецца і мае, хутчэй за ўсё, рэгіянальны характар.

Іншамоўны ўплыў відавочны ў выкарыстанні займеннікаў адзіночнага і множнага ліку ў вершах: *Бо дзе скарб ваш, там будзе і сэрца ваша* (Мт 6:21 – правасл.) і *Бо дзе скарб твой, там будзе і сэрца тваё* (Мц 6:21 – катал.). У Сінадальным перакладзе на рускую мову гэты радок выглядае наступным чынам: *ибо где сокровище ваше, там будет и сердце ваше* (ОВ). *Біблія Тысячагоддзя ўтрымлівае варыянт: Во gdzie jest twój skarb, tam będzie i serce twoje* (ВТ).

У праваслаўнай рэдакцыі перакладу верша 6:22³ (*Свяцільнік цела ёсць вока. Дык вось, калі вока тваё будзе здаровае, то ўсё цела тваё светлае будзе*) *Евангелля паводле Мацвея* сустракаецца назоўнік *свяцільнік*. Перакладчыкі каталіцкай рэдакцыі прапануюць варыянт *светач* (*Светачам цела ёсць вока. Калі ж вока тваё чыстае, то ўсё цела тваё будзе светлае*). Ужытыя назоўнікі з’яўляюцца блізказначнымі. Аднак *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы 1977–1984 гадоў* падкрэслівае размоўны характар лексемы *свяцільнік* (ТСБМ). У больш новых выданнях тлумачальных слоўнікаў беларускай літаратурнай мовы, пад рэдакцыяй М.Р. Судніка (2002 г.) і пад рэдакцыяй І.Л. Капылова (2016 г.), гэтае слова адсутнічае. Зварот перакладчыкаў да дастаткова розных у сэнсавых адносінах прыметнікаў *здаровае* і *чыстае* матываваны, перш за ўсё, шматзначнасцю старажытна-грэчаскага прыметніка *ἀπλοῦς* (*чысты, ясны, здаровы, шчыры, шчодры*), які супрацьстаўляецца ў старазапаветным тэксце духу скупасці і эгаізму (БТ). Падобную з’яву можна назіраць таксама ў наступным вершы, дзе варыятыўнасць выкарыстання прыметнікаў *нягоднае* (Мт 6:23 – правасл.) і *дрэннае* (Мц 6:23 – катал.) суадносіцца як са старажытна-грэчаскім узорам *πονηρός* (*дрэнны, благі, кепскі, непрыдатны; злы; як назоўнік зло*), так і

³ Глядзі таксама Мт/Мц 5:15.

з старажытнагабрэйскім זר (дрэнны, непрыдатны, непажаданы, згубны; злы, разбэшчаны, няправедны; назоўнікі: зло, злачынства, бяда – БТ).

Заўважальная розніца ў падыходах да стварэння перакладаў выяўляецца ў вершы *Таму кажу вам: не турбуйцеся для душы вашай, што вам есці і што піць, ні для цела вашага, у што апрануцца. Ці ж душа не больш значыць за ежу, а цела за адзенне?* (Мт 6:25 – правасл.) і *Таму кажу вам: не турбуйцеся аб жыцці вашым, што есці і што піць, ні аб целе вашым, у што апрануцца. Ці ж не большае жыццё за ежу, а цела – за вопратку?* (Мц 6:25 – катал.). Акрамя відавочнага ўплыву рускай (*Посему говорю вам: не заботьтесь для души вашей, что вам есть и что пить, ни для тела вашего, во что одеться. Душа не больше ли пищи, и тело – одежды?* – ОВ) і польскай (*Dlatego powiadam wam: Nie troszczcie się zbytnio o swoje życie, o to, co macie jeść i pić, ani o swoje ciało, czym się macie przyodziać. Czyż życie nie znaczy więcej niż pokarm, a ciało więcej niż odzienie?* – ВТ) моў на адпаведныя рэдакцыі, варта падкрэсліць, што значэнні старажытнагрэчаскага назоўніка $\psi\upsilon\chi\eta$, як і старажытнагабрэйскага זָרָה , гэта: 1. душа, 2. жыццё (ДГРС). Небездакорнае стылістычнае афармленне сказаў у асобных выпадках ускладняецца граматычнай неадназначнасцю. Паколькі ў беларускай мове пры дзеясловах *думаць, клапаціцца* і падобных звычайна ўжываецца прыназоўнік *пра* з вінавальным склонам, спалучэнне прыназоўніка *аб* з месным склонам у каталіцкім варыянце (*турбуйцеся аб жыцці, аб целе*), мэтазгодна ў тым выпадку, калі аўтары перакладу адносяць свой тэкст да публіцыстычнага ці навуковага стыляў.

У вершы 7:3 *Евангелля паводле Мацвея* праваслаўнай рэдакцыі выкарыстана лексема *парушынку*. Яе адпаведнікам у каталіцкай рэдакцыі з’яўляецца лексема *шчэпка* (Мц 7:3). *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы* змяшчае наступнае апісанне слова *парушынка*: *маленькая часцінка чаго-н., пылінка* (ТСБЛМ). У сваю чаргу, *шчэпка* гэта, *тонкая пласцінка, адколатая па слаі дрэва* (ТСБЛМ). Як праваслаўны, так і каталіцкі пераклады ў цэлым адлюстроўваюць значэнне старажытнагрэчаскага назоўніка $\kappa\acute{\alpha}\rho\phi\omicron\varsigma$: *стрэмка, кавалачак сухой драўніны або саломы, вельмі маленькая часціца, якая дастаўляе непрыемнасці. Паказвае на нязначнасць і абазначае невялікія маральныя недахопы* (БТ).

Лексема *перлаў* (Мт 7:6 – правосл.) мае значэнне: *перл, -а, (...) тое, што і жэмчуг (уст.)*¹⁴ (ТСБЛМ), лексема *пярлінаў* (*пярліна*) (Мц 7:6 – катал.) у пераважнай большасці слоўнікаў адсутнічае.¹⁵

Спалучэнні *праз вузкія вароты* (Мт 7:13 – правосл.) і *праз вузкую браму* (Мц 7:13 – катал.) утрымліваюць сінонімы *вароты* і *брама* (SO). Выбар той, а не іншай лексемы можна суаднесці з іншамоўнымі крыніцамі: *тесными вратами* (OB) і *przez ciasną bramę* (BT).

Іншамоўна-канфесійныя ўплывы можна прасачыць і ў вершы 7:15. Адпаведнікам словазлучэння *лжывых прарокаў* (правасл.) у Сінадальным перакладзе на рускую мову з’яўляецца назоўнік *лжепророков* (OB). Перакладчыкі каталіцкай рэдакцыі выкарысталі прыметнік *фальшывых*. У *Бібліі Тысячагоддзя: fałszywych proroków* (BT).

Лексема з *дзядоўніку* сустракаецца ў вершы 7:16 праваслаўнай рэдакцыі *Евангелля паводле Мацея*. У *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы дзядоўнік* гэта: *каліўе, зараснік дзядоў* (ТСБЛМ). Верагодна, больш апраўданым у сэнсавых адносінах было б непасрэднае выкарыстанне лексем *дзяды* (1. *Пустазелле з калючым лісцем і сцяблом, з лілавата-чырвоным суквеццем; бадзях. 2. Пустазелле з шырокім лісцем і ўчэпістымі суквеццямі; лопух* – ТСБЛМ).¹⁶ Аўтары каталіцкай рэдакцыі, магчыма пад ўплывам польскай мовы (*z ostu*¹⁷ – BT), выкарысталі лексему з *асоту* (Мц 7:16 – катал.), слоўнікавае значэнне якой: *калючая расліна, пустазелле* (ТСБЛМ). Лексічная варыятыўнасць ва ўжыванні той, ці іншай лексемы не ў апошнюю чаргу звязана з той акалічнасцю, што старажытнагрэчаскі назоўнік *τριβόλος* мае агульнае значэнне *калючая расліна* (ДГРС).

Словазлучэнню *дом на камені* (Мт 7:24 – правосл.) у каталіцкай рэдакцыі адпавядае словазлучэнне *дом на скале* (Мц 7:24 – катал.). У Сінадальным перакладзе на рускую мову выкарыстана форма *дом свой на камне*, перакладчыкі *Бібліі Тысячагоддзя* ўжылі спалучэнне *dom swój zbudował na skale* (BT). Акрамя відавочнага ўплыву канфесійных моўных

¹⁴ Лексема *перла* сустракаецца таксама ў *Гістарычным слоўніку беларускай мовы* (ГСБМ: 1982–2017) у значэнні *жамчужына*.

¹⁵ Лексема *пярліна* сустракаецца ў *Вялікім слоўніку беларускай мовы: арфаграфія, акцэнтацыя, парадыгматыка* (ВСБМ).

¹⁶ У слоўніках сустракаюцца прыклады ўжывання як ў перакладзе: *бабоўнік... бабоўнік, трысць, сітнік, дуброўка, дзядоўнік, аер, гарлачыкі жоўтыя, лілея белая, ліпа, дзьмухавец, званочкі, ключыкі*. *Дубоўка* (*Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы*); *прыстаць як дзядоўнік да кажуха* (*Беларускія народныя параўнанні*).

¹⁷ *Oset* – roślina o kwiatach zebranych w koszyczki i sztywnych, pokrytych kolcami liśćmiach i łodygach (SJP). Тым не менш, варта падкрэсліць, што лексема *асот* у народных гаворках гэта не толькі *oset* (*чартапалох*), але і *дзяды*.

традыцый, неабходна падкрэсліць, што як каталіцкая, так і праваслаўная версіі перакладу суадносяцца са значэннямі грэчаскай лексемы *πέτρα* (NTG: скала, камень).

У вершы 7:29 праваслаўнай рэдакцыі *Евангелля паводле Мацвея* акрамя назоўніка *кніжнікі*¹⁸ паяўляецца назоўнік *фарысеі* (*фарысей*: 1. *У Старажытнай Іўдзеі: член іўдзейскай секты, што вызначалася рэлігійным фанатызмам і дагматызмам. 2. перан. Крывадушны чалавек, ханжа* – ТСБЛМ). У каталіцкім перакладзе гэтага верша, як і ў старажытнагрэчаскіх рэдакцыях евангельскага тэксту, лексема *фарысеі* адсутнічае.¹⁹ Варта адзначыць, што пераклад на рускую мову ўтрымлівае гэты назоўнік: *как книжники и фарисеи* (БТ).

Параўнанне перакладаў верша 8:1: *Калі ж Ён сышоў з гары, услед за Ім пайшло мноства люду* (правасл.) і *Калі Езус сышоў з гары, следам за Ім пайшло мноства людзей* (катал.) дазваляе падкрэсліць па-першае: у праваслаўнай версіі выкарыстаны займеннік *Ён*, у каталіцкай – імя *Езус*. Займеннік таксама прысутнічае ў *Сінадальным перакладзе* на рускую мову: *Когда же сошёл Он с горы, за Ним последовало множество народа* (БТ). У старажытнагрэчаскім арыгінальным тэксце: *Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἡκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί* (*Textus Receptus*) ужыта форма давальнага склону мужчынскага роду назоўніка *αὐτός* (адно са значэнняў: *ён*). У *Бібліі Тысячагоддзя*²⁰ у першай частцы сказа займеннік адсутнічае: *Gdy zszedł z góry, postępowali za Nim wielkie tłumy* (БТ). Па-другое: перакладчыкі праваслаўнай рэдакцыі звярнуліся да назоўніка *люд*, які тлумачальныя слоўнікі беларускай мовы акрэсліваюць як *размоўны* (ТСБЛМ).²¹

У перакладах фрагментаў верша 8:3: *хачу, ачысьціся* (правасл.), *“Хачу, будзь ачышчаны!”* (катал.) рэалізуюцца ўзоры праваслаўнай (*хочу, очистись* – БТ) і, адпаведна, каталіцкай (*„Chcę, bądź oczyszczony!”* – БТ) канфесійна-моўнай традыцыі.

У вершы 8:9 каталіцкай рэдакцыі старажытнагрэчаскі назоўнік *στρατιώτας* (NTG) перакладзены на беларускую мову як *жаўнераў* (Мц 8:9). У тлумачальных слоўніках беларускай мовы *жаўнер* – гэта (*уст.*) *Салдат польскай арміі* (ТСБЛМ, ТСБМ). Аднак, неабходна падкрэсліць, што ў старабеларускай мове слова *жолнер* фіксуецца яшчэ ў

¹⁸ *Кніжнік* – даследчык і перапісчык кнігі *Танаха*. Магчыма ўжыта у іранічным, пераносным значэнні.

¹⁹ Як *кніжнікі* (Мц 7:24) (катал.); *ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς* (*Textus Receptus*); *ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν* (Nestle Aland 28th / 2012).

²⁰ Верагодна пад уплывам лацінскага перакладу: *Cum autem descendisset de monte, secutae sunt eum turbae multae* (BG).

²¹ Старажытнагрэчаскі назоўнік *ὄχλος* мае значэнні: ‘мноства людзей, натоўп, людзі, люд’.

канцы XIV стагоддзя (ЭСБМ). Сучасная маўленчая практыка выкарыстання гэтага слова, а таксама варыятыўнасць грэчаскага назоўніка *στρατιώτης*²² дазваляе пагадзіцца з выбарам перакладчыкаў.

Пераклады верша 8:26: *Тады, устаўшы, забараніў вятрам і мору, і настала ціша вялікая* (правасл.) і *Тады, устаўшы, загадаў вятрам і мору, і настала вялікая ціша* (катал.) утрымліваюць сэнсавыя несупадзенні. Так, дзеяслоў *забараніць* у *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* мае наступнае апісанне: 1. (...) *Не дазволіць што-н. рабіць*. 2. (...) *Прызнаўшы грамадска шкодным, непатрэбным, не дапусціць да прымянення, карыстання* (ТСБЛМ). У сваю чаргу, *загадаць* – гэта ‘аддаць загад’; ‘распарадзіцца’ (ТСБЛМ). Варта заўважыць, што *Сінадальны пераклад* змяшчае дзеяслоў *запретил*, а *Біблія Тысячагоддзя* – *rozkazał*. Паказальна, што выкарыстаныя перакладчыкамі як праваслаўнай, так і каталіцкай рэдакцыі дзеясловы толькі ў пэўнай ступені адпавядаюць значэнням старажытнагрэчаскага слова *ἐπιτιμάω* (*ганіць, папракаць, забараняць, прадказваць*) і яго старажытнагабрэйскага адпаведніка *רעל*.²³

Зацікаўленасць выклікаюць словазлучэнні *краіну Гергесінскую* (Мт 8:28 – правасл.) і *край гадарэнаў* (Мц 8:28 – катал.) *Евангелля паводле Мацвея*. Наяўнасць ў перакладах розных тапонімаў тлумачыцца як залежнасцю ад моўна-канфесійных традыцый (*страну Гергесінскую* – ОВ; *kraju Gadareńczyków* – ВТ; *regionem Gadarenorum* – БК), так і рознымі варыянтамі напісання ў грэчаскіх тэкстах: *των γερουσηνων* (*Textus Receptus*), *τῶν Γαδαρηνῶν* (NTG). У гэтым кантэксце неабходна звярнуць увагу на меркаванне Сяргея Аверынцава, які падкрэслівае, што дадзеная тапанімічная варыятыўнасць у евангельскіх кнігах з’яўляецца *вынікам лёгкага скажэння рукапіснай (...) традыцыі*.²⁴ Назва горада Гадара, *גדרה*

²² *Жаўнер (салдат), воін* (ДГРС).

²³ Параўнай, напрыклад (Зах. 3:2): *וַיִּגְעַר יְהוָה בְּהַחֵר בִּירוּשָׁלַם* (*І сказаў Гасподзь сатане: Гасподзь хай забароніць табе, сатана, хай забароніць табе Гасподзь, Які выбраў Ерусалім! ці не галавешка ён, выцягнутая з агню?* – пераклад Васіля Сёмухі).

У перакладзе *Танаха* на рускую мову Давіда Ёасіфона значэнне слова *יגעל* гэта: *разгневаецца* (бел. *разгневаецца*). Складваецца ўражанне, што праваслаўныя і каталіцкія перакладчыкі біблейскіх кніг (у тым ліку на польскую і рускую мовы) свядома імкнуліся ўзмацніць адмоўную эмацыяна-сэнсавую канатацыю дадзенага дзеяслова. Сінанімічныя словы *גועל*, *יגעל* і *יגועל* у сэнсавым значэнні бліжэй да папярэджання, перасцярогі. Гасподзь папярэджвае і перасцерагае, але не забараняе, тым больш не загадвае, а значыць дае магчымасць зрабіць канчатковы выбар самому чалавеку. У пэўнай ступені сэнсавая варыятыўнасць лексічных адзінак суадносіцца з розніцай светаўспрымання ва іудаізме і хрысціянстве. З пэўнай доляй умоўнасці варта ўзгадаць вядомы прынцып, які сустракаецца, сярод іншага, у трактаце Бава Мецыя (בבא מציעא) Талмуда: *תקנה דפרי צדיק מן תקנה דרבי* ([арамейская] *сіла дазволу большая за сілу забароны*).

²⁴ Больш падрабязна гл. (Averintsev 2004).

(іўрыт)²⁵ магчыма паходзіць ад старажытнага адпаведніка слова רגל (הרגל – іўрыт), якое азначае *агароджа, мяжа*. Перакладчыкі, таксама, выкарыстоўваюць розныя часціны мовы: прыметнік і назоўнік.

Розныя падыходы да тлумачэння словазлучэння *Θάρσει τέκνον* (*Textus Receptus*), у каталіцкай рэдакцыі: *Будзь адважным, сыне!* (Мц 9:2 – катал.), у праваслаўнай: *мацуйся, сыне* (Мт 9:2 – правасл.) выкліканы лексічнай варыятыўнасцю старажытнагрэчаскага дзеяслова *Θάρσει*, які адпавядае інхаатыўнаму значэнню: «*не бойцеся больш нічога, пачынайце аптымістычна ставіцца да вашага становішча*» (БТ).

Пэўныя адрозненні назіраюцца ў лексічнай структуры перакладаў верша 9:16: *I ніхто не накладае латкі з тканіны суровай на адзэжыну старую; бо латка парве адзэжыну, і дзірка будзе яшчэ горшая* (Мт 9:16 – правасл.) і *Ніхто не прышывае латы з нябеленага палатна да старой вопраткі, бо прышытае рве вопратку, і дзіра робіцца яшчэ горшай* (Мц 9:16 – катал.). Назоўнікі *лата* і *латка* з'яўляюцца сінанімічнымі і раўназначна прадстаўлены ў слоўніках беларускай мовы (ТСБЛМ). Прыметнік *суровая* (праваслаўн.) у значэнні *грубая, нябеленая* ў беларускай мове мае слоўнікавую форму *суравая* (ТСБЛМ). Выкарыстанне размоўнага назоўніка *адзежына* (правасл.) ў якасці адпаведніка старажытнагрэчаскаму *ἰμάτιον* (*верхняе адзенне, плашч, гіматый*) выклікае стылістычны дысананс з біблейскім аповедам.²⁶

Словазлучэнню *музыкаў з жалейкамі* (Мт 9:23) у праваслаўным перакладзе, адпавядае слова *жалейнікамі* (Мц 9:23) у каталіцкім. Ужыванне назоўніка *жалейнік* у беларускай мове дастаткова абмежаванае, ён адсутнічае ў пераважнай большасці слоўнікаў.²⁷ Варта падкрэсліць, што значэнне назоўніка *жалейка* *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы* акрэслівае наступным чынам: *беларускі і рускі народны інструмент у выглядзе дудкі з раструбамі* (ТСБЛМ). У гэтай жа крыніцы сустракаецца слова *флейтыст* (*музыкант, які іграе на флейце* – ТСБЛМ), якое адпавядае старажытнагрэчаскаму *αὐλητής* (*флейтыст, музыкант, які іграе на флейце, жалейцы, дудцы*). Перакладчыкі праваслаўнай рэдакцыі выкарысталі размоўнае *музыка* (разм.) – *Музыкант. М. зайграў беларускую полечку* (ТСБЛМ).

²⁵ Параўнай Іс. 15:36: וְשֵׁרִים וְעֵדִיתִים וְהַגְּדָרָה וְגִדְרֹתֵימ עֲרִים אַרְבַּע עֶשְׂרֵה וְחִצְרֵיהֶן (*Шаараім, Адытаім, Гедэра альбо Гедэратаім: чатырнаццаць гарадоў зь іх сёламі* – пераклад Васіля Сёмухі).

²⁶ Гэтую асаблівасць фрагмента праваслаўнага тэксту апасродкавана падкрэслівае выкарыстанне назоўнікаў *латка, дзірка*. У каталіцкай рэдакцыі: *лата, дзіра*.

²⁷ Выступае ў ВСБМ.

Пераклады верша Мт 9:36: *Убачыўшы натоўпы людзей, Ён пашкадаваў іх, бо яны былі знясіленыя і пакінутыя, як авечкі без пастуха* у праваслаўнай рэдакцыі і *Убачыўшы натоўпы людзей, Ён змілаваўся над імі, бо яны былі знясіленыя і пакінутыя, як авечкі без пастыра* ў каталіцкай, прыцягваюць увагу выкарыстаннем лексем *пастух* і *пастыр*. На першы погляд, лексічныя канатацыі гэтых слоў у сказах амаль ідэнтычныя. Тым больш, што перакладныя слоўнікі з грэчаскай мовы акрэсліваюць значэнне назоўніка *ποιμήν* як *пастух, пастыр* (ДГРС). Алегарычнасць, узнёсласць евангельскага тэксту, старазапаветны кантэкст²⁸ вызначаюць лексічную варыятыўнасць ужытых перакладчыкамі назоўнікаў.

ВЫСНОВЫ

Вывучэнне лексічных асаблівасцей сакральных тэкстаў у кантэксце розных моў, усведамленне асноўных прынцыпаў аўтарскай камунікатыўнай канцэпцыі дазваляе на новым узроўні вызначыць стратэгіі перакладаў, акрэсліць спосабы аналізу моўных сродкаў.

У перакладах на беларускую мову кніг *Новага Завету* пад уплывам польскай і рускай моў, каталіцкай і праваслаўнай канфесійных, багаслужэбных традыцый не заўсёды выкарыстоўваюцца літаратурныя, слоўнікавыя варыянты лексем, не ўлічваюцца ў поўным аб'ёме лексічныя працэсы, уласцівыя сучаснай беларускай літаратурнай мове. Варта падкрэсліць, што пераклад у асобных выпадках не супадае з першапачатковымі старажытнымі ўзорамі лексічных адзінак. Пэўныя разыходжанні назіраюцца таксама ў аб'ёме значэнняў, гэта значыць, што пры супадзенні асноўнага сэнсу лексем як прымарных, так і пераносных значэнні не заўсёды бяруцца пад увагу.

Перакладчыкі як праваслаўнай, так і каталіцкай рэдакцый у пераважнай большасці выпадкаў імкнуцца падпарадкаваць тэкст нормам беларускай мовы, пабудаваць перакладныя лексічныя канструкцыі на падставе не толькі сучасных, але і старажытных моўных традыцый.

²⁸ Параўнай (תהילים פ): רעה ישׂרָאֵל הֶאֱזִינָה נֶהֱג כַצֶּאֱן יִסְרָאֵל הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה (Пастыр Ізраэля, прыслухайся! Ты, які вядзеш Язэпа, як пастух авец, ты, які сядзіш на херувімах, звярні Сваю ўвагу на нас).

SOURCES

- BG:** BibleGateway, <https://tinyurl.com/4fxshkru> (accessed 08.04.2024).
- BT:** *The Sacred Scripture of Old and New Testament, the Millennium Bible*. Poznan: Pallottinum, 2020. [In Polish: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia*. Poznań: Pallottinum, 2020.]
- BH:** Bible Hub. <https://biblehub.com/greek/1500.htm> (accessed 08.04.2024).
- NTG:** Aland, Barbara et al., eds. *Nestle–Aland Novum Testamentum Graece*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.
- SO:** Slownik.org. <https://tinyurl.com/4ru3b6e5> (accessed 10.05.2024).
- SJP:** *Polish Language Dictionary*, PWN. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/> (accessed 08.04.2024). [In Polish: *Słownik języka polskiego*, PWN. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/> (accessed 08.04.2024).]
- VB:** *Verbum Online Dictionary*. <https://verbum.by/> (accessed 08.04.2024). [In Belarusian: *Verbum анлайнавы слоўнік*.]
- BT:** *Biblio-theque*. <https://bible-teka.com> (accessed 10.05.2024). [In Russian: *Библия-тека*.]
- БК:** *Biblical Corpus*. <https://biblija.bnkorpus.info/translations> (accessed 08.04.2024). [In Belarusian: *Біблійны корпус*.]
- ВСБМ:** Piskunou, F. A., ed. *Great Belarusian Language Dictionary: Orthography, Accentuation, Paradig-matics*. Minsk: Tehnalohia, 2012. [In Belarusian: *Піскуноў, Ф.А., рэд. Вялікі слоўнік беларускай мовы: арфаграфія, акцэнтацыя, парадыгматыка*. Мінск: Тэхналогія, 2012.]
- Gardun 2017:** Gardun, Sergij, ed. *The New Testament of Our Lord Jesus Christ. Greek to Modern Belarusian Translation of the Biblical Comission of the Belarusian Orthodox Church*. Minsk: Medyial, 2017. [In Belarusian: *Гардун, Сергій, рэд. Новы Запавет Госпада нашага Ісуса Хрыста. Пераклад з грэчаскай на сучасную беларускую мову Біблейскай камісіі Беларускай Праваслаўнай Царквы*. Мінск: Медыял, 2017.]
- ГСБМ:** Bulyka, A. M., ed. *Historical Dictionary of the Belarusian Language*. Minsk: Navuka i tehnika, 1982–2017. [In Belarusian: *Булыка, А.М., рэд. Гістарычны слоўнік беларускай мовы*. Мінск: Навука і тэхніка, 1982–2017.]
- ДГРС:** Dvoretzky, A. C., comp. & Sobolevskij, S. I., ed. *Ancient Greek-Russian Dictionary*. Vol. 2. Moscow: SUS, 1958. [In Russian: *Дворецкий, И.Х., сост. & Соболевский, С.И., ред. Древнегреческо-русский словарь*. Т. 2. Москва: ГИС, 1958.]
- НЗ:** *New Testament*. <https://catholic.by/3/lib/bible> (accessed 10.05.2024). [In Belarusian: *Новы Запавет*.]
- ОВ:** *Bible Online*. <https://only.bible/bible/rst78/> (accessed 10.05.2024). [In Russian: *Библия онлайн*.]
- ТСБМ:** Atrahovich, K., ed. *Explanatory Belarusian Dictionary*. Vol. 1–5. Minsk: Belarusian Soviet Encyclopedia, 1977–1984. [In Belarusian: *Атраховіч, К., рэд. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*. Т. 1–5. Мінск: Беларуская Савецкая Энцыклапедыя, 1977–1984.]
- ТСБЛМ:** Kapylou, I. L., ed. *Explanatory Dictionary of the Belarusian Literary Language*. Minsk: P. Brouka Belarusian Encyclopedia, 2016. [In Belarusian: *Капылоў, І.Л., рэд. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы*. Мінск: БелЭн імя П. Броўкі, 2016.]
- ЭСБМ:** Martynau, V. U., ed. *Etymological Dictionary of the Belarusian Language*. Vol. 3. Minsk: Navuka i tehnika, 1993. [In Belarusian: *Мартынаў, В.У., рэд. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*. Т. 3. Мінск: Навука і тэхніка, 1993.]

REFERENCES

- Averintsev 2004:** Averintsev, Sergey. *Collected Works: Translations: The Gospel of Matthew. The Gospel of Mark. The Gospel of Luke. The Book of Job. The Psalms of David.* Kyiv: Duh i Litera, 2004. [In Russian: Аверинцев, Сергей. *Собрание сочинений: Переводы: Евангелие от Матфея. Евангелие от Марка. Евангелие от Луки. Книга Иова. Псалмы Давидовы.* Киев: Дух и Литера, 2004.]
- Budzko 2003:** Budzko, I. U. *Religious Dictionary of Old Belarusian Language.* Baranavichy: Baranavichy Expanded Printing House, 2003. [In Belarusian: Будзько, І.У. *Рэлігійны слоўнік старабеларускай мовы.* Баранавічы: Баранавіцкая ўзбуйнёная друкарня, 2003.]
- Budzko 2008:** Budzko, I. U. "Old Belarusian Lexicography in the Context of the Holy Scripture Translations into Old Belarusian." In Kuntsevich, L. P. & N. V. Paliashtshuk, eds. *Dialectology and History of the Belarusian Language: Proceedings of the International Academic Conference: 240–244.* Minsk: Law and Economics, 2008. [In Belarusian: Будзько, І.У. „Старабеларуская лексікаграфія ў кантэксце перакладаў Святога Пісьма на старабеларускую мову.” У: Кунцэвіч, Л.П. & Н.В. Паляшчук, рэд. *Дыялекталогія і гісторыя беларускай мовы: Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі: 240–244.* Мінск: Права і эканоміка, 2008.]
- Budzko 2013:** Budzko, I. U. "Lexical Portrait of Early Translated Religious Texts: At the Crossroads of Cultural Traditions." In Mezenka, H. M. & S. U. Nikalaenka, comp. *Belarusian-Russian-Polish Comparative Linguistics, Literary Studies, Cultural Studies: Acta Albaruthenica, Rossica, Polonica. Collected Articles from the Proceedings of the Academic Conference: 8–11.* Vitebsk: VSU Publishing, 2013. [In Belarusian: Будзько, І.У. „Лексічны малюнак ранніх перакладных тэкстаў рэлігійнага зместу: на перакрываванні культурных традыцый.” У: Мезенка, Г.М. & Нікалаенка, С.У., склад. *Беларуска-руська-польскае супастаўляльнае мовазнаўства, літаратуразнаўства, культуралогія: Acta Albaruthenica, Rossica, Polonica: зборнік навуковых артыкулаў: на матэрыялах навуковай канферэнцыі: 8–11.* Віцебск: Выдавецтва ВДУ, 2013.]
- Budzko 2017:** Budzko, I. U. "Reflection of Vocabulary and Textual Illustrations from Francysk Skaryna's Translations in the 'Historical Dictionary of the Belarusian Language' (No. 1–37, Minsk, 1982–2017)." In Kapylou, I. L. et al., eds. *Word and Dictionary: Collection of Scientific Materials: 120–123.* Minsk: Chetyre Chetverti Publishing, 2017. [In Belarusian: Будзько, І.У. „Адлюстраванне лексікі і тэкставых ілюстрацый з перакладаў Францыска Скарыны ў „Гістарычным слоўніку беларускай мовы” (Вып. 1–37, Мінск, 1982–2017).” У: Копылов, І.Л. и др., ред. *Слово и словарь: Сборник научных материалов: 120–123.* Минск: Четыре Четверти, 2017.]
- Dubrouski 2015:** Dubrouski, A. U. "Modern Bible Translations: Semantic-Stylistic Analysis." In Dubovik, S. V. et al., eds. *Journalism–2015: Current State, Problems, and Perspectives: Proceedings of the 17th International Scientific-Practical Conference, 12–13 Oct. 2015: 268–270.* Minsk: BSU, 2015. [In Belarusian: Дуброўскі, А.У. “Сучасныя пераклады Бібліі: семантыка-стылістычны аналіз.” У: Дубовік, С.В., адк. рэд. і інш. *Журналістыка–2015: стан, праблемы і перспектывы: матэрыялы 17-й Міжнар. навук.-практ. канф., 12–13 ліст. 2015 г.: 268–270.* Мінск: БДУ, 2015.]

- Furs 2017:** Furs, V. U. “The Linguistic Profile of New Belarusian Translations of the Gospel of Matthew.” In Bogdan, E. I., comp. *Francysk Skaryna and His Time. 500th Anniversary of Belarusian and East Slavic Book Printing: Proceedings of the International Scientific Conference: 195–199*. Minsk: Law and Economics, 2017. [In Belarusian: Фурс, В.У. „Моўнае аблічча новых беларускіх перакладаў Евангелля паводле Мацвея.” У: Богдан, Е.И., сост. *Франциск Скорина и его время. 500-летие белорусского и восточнославянского книгопечатания: Материалы Международной научной конференции: 195–199*. Минск: Право и экономика, 2017.]
- Furs 2018:** Furs, V. U. “Lexical Composition of Contemporary Belarusian Biblical Translations: Formative Sources.” In Vasiuchenka, P. V. et al., eds. *Belarusian Language, Literature, Culture, and the World. Problems of Representation. Collected Scientific Articles from the Proceedings of the International Scientific Conference: 231–237*. Minsk: MSLU, 2018. [In Belarusian: Фурс, В.У. „Лексічны склад сучасных беларускіх біблейных перакладаў: крыніцы фарміравання.” У: Васючэнка, П.В. і інш., рэд. *Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі: Зборнік навуковых артыкулаў па выніках Міжнароднай навуковай канферэнцыі: 231–237*. Мінск: МДЛУ, 2018.]
- Kazlouskaya-Doda 2013a:** Kazlouskaya-Doda, Jadviga. “Linguistic Features of the So-Called ‘Ecumenical Translation’ of the New Testament (2003). Linguistic Notes.” In *The Second International Congress of Belarusian Studies. Working Papers*. Vol. 2: 342–346. ISBN 978-9955-12-958-5. Kaunas: Vytautas Magnus University Press, 2013. [In Belarusian: Казлоўская-Дода, Ядвіга. „Асаблівасці мовы так звананага «экуменічнага перакладу» Новага Запавету (2003). Лінгвістычныя нататкі.” У: *Друзі Міжнародны кангрэс даследчыкаў Беларусі. Працоўныя матэрыялы*. Т. 2: 342–346. Каўнас: Vytautas Magnus University press, 2013.]
- Kazlouskaya-Doda 2013b:** Kazlouskaya-Doda, Jadviga. “Biblical Phraseology in Belarusian and Polish: Similarities and Differences.” *Belarusian Studies*, no 7 (2013): 245–258. [In Belarusian: Казлоўская-Дода, Ядвіга. „Біблейная фразеалогія беларускай і польскай моў: агульнае і рознае.” *Studia Białorutenistyczne*, nr. 7 (2013): 245–258.]
- Majewski 2013a:** Majewski, Janusz. *Introduction to Biblical Theology of the Old and New Testament*. Lublin: The John Paul II Catholic University of Lublin Press, 2013. [In Polish: Majewski, Janusz. *Wprowadzenie do teologii biblijnej Starego i Nowego Testamentu*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013.]
- Majewski 2013b:** Majewski, Marcin. *How Translations Change the Meaning of the Bible: On the Theory and Practice of Translation*. A reviewed monograph. First edition. Krakow 2013. <https://tinyurl.com/8ned5j49> (accessed 08.04.2024). [In Polish: Majewski, Marcin. *Jak przekłady zmieniają sens Biblii O teorii i praktyce tłumaczenia*. Monografia recenzowana. Wyd. pierwsze. Kraków, 2013. <https://tinyurl.com/8ned5j49> (accessed 08.04.2024).]
- Sakalova 2019:** Sakalova, Anastasiya. “Some Features of Contemporary Belarusian Translations of the New Testament (On the Example of the Sermon on the Mount).” *Acta Albaruthenica*, no 19 (2019): 281–293. [In Belarusian: Сакалова, Анастасія. „Некаторыя асаблівасці сучасных беларускіх перакладаў Новага Запавету (на прыкладзе Нагорнай пропаведзі).” *Acta Albaruthenica*, nr 19 (2019): 281–293.]

- Shaplyka 2018:** Shaplyka, M. E. “Transformation of Biblical Translations: From Past to Present.” Dzyatko, D. V. et al., eds. *Precious to Me – and Mine – Belarusian. Academic Works in Honour of the 100th Anniversary of Professor F.M. Yankouski*: 330–333. Riga: BVKI, 2018. [In Belarusian: Шаплька, М.Э. „Трансфармацыя перакладаў Бібліі: ад мінулага да сучаснага.” У: Дзятко, Д.В. і інш., рэд. Дарагое мне – і маё – беларускае: Навуковы зборнік да 100-годдзя з дня нараджэння прафесара Ф.М. Янкоўскага: 330–333. Рьга: BVKI, 2018.]
- Surynovich 2012:** Surynovich, Siarhej. “The Bible that Closed the Century.” *Arche. The Beginning*, no 4 (115 / 2012): 284–299. [In Belarusian: Сурыновіч, Сяргей. „Біблія, што зачыніла стагоддзе.” *Arche. Пачатак*, № 4 (115 / 2012): 284–299.]

EUGENIUSZ PANKOW (EUGENIUSZ PAŃKOW, YAUHEN PANKOU), ASSOC. PROF. PHD

University of Humanities and Economics in Lodz

 <https://orcid.org/0000-0003-0114-296X>

“Lexical Characteristics of the Belarusian Translation of Chapters 6–9 of the Gospel of Matthew (Orthodox and Catholic Editions).” [Original title in Belarusian: „Лексічныя асаблівасці перакладу глаў 6–9 Евангелля паводле Мацвея на беларускую мову (праваслаўная і каталіцкая рэдакцыі).“]

Cyrillo-Methodian Papers, no 14 (2025): 133–149.

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2025.14.133-149>

